

Basisinkomen: voor kwaliteit van arbeid

Yoram Krozer, Jos Oude Elferink en Jolien van de Werff, Amsterdam, PvdA Duurzaam.

Juni 2017, update juli 2019

Met dank aan commentaren van Harm Hofman, Chris Laarman en Udo Theunis.

0. Samenvatting

Basisinkomen als verbetering van het uitkeringsstelsel is een maatschappelijk rendabel perspectief en kan op korte termijn worden ingevoerd. De kosten kunnen met heffingen op CO₂ emissie en ruimteverspilling worden gedekt. Ruim 8,8 miljard euro per jaar kan worden verdiend door duurzame vernieuwingen. Deze compenseren extra kosten door meer uitkeringen van circa 6,7 miljard per jaar. Als de milieu verstorende overheidsingrepen van circa 10,8 miljard euro per jaar worden afgebouwd worden netto lonen hoger zodat banen aantrekkelijker worden.

1. Introductie

Inkomenszekerheid is een belangrijk maatschappelijk doel ten tijde van steeds snellere wisselingen van werk en inkomen. Een goed instrument daarvoor is (voorwaardelijk) basisinkomen dat recht biedt op een gegarandeerd, individueel inkomen om als volwaardig lid van de samenleving te functioneren. Het basisinkomen staat hoog aangeschreven bij de Europese bevolking, is bekend bij 58% van alle mensen en wordt gesteund door 64% met slechts 24% opposanten.¹ De politiek is terughoudend want het wordt kostbaar geacht, maar vanuit de verantwoordelijkheid voor onze kinderen bezien is juist de huidige politiek te duur, want ze belast inkomen uit arbeid en schaadt het milieu. Om voldoende hoge inkomens voor alle Nederlanders te garanderen en tevens klimaatsverandering en ruimteverkwisting te beperken kunnen koolstofdioxide emissies (CO₂) en landgebruik worden belast. Zo levert een CO₂ heffing van € 70 per ton, aanbevolen door de International Monetaire Fonds², circa 11.4 miljard euro op en een heffing op land exclusief op natuurgebruik van € 1 per m² circa € 28,7 miljard op. Ook al dalen de inkomsten door de emissiereductie en meer natuurbeheer tot 7 miljard euro en 20 miljard euro per jaar, dan zijn ze nog ruim voldoende om de kosten van bijstand en AOW van circa € 11 miljard per jaar te dekken en de lasten op arbeid te beperken. Daarnaast kunnen lasten op arbeid worden beperkt als de milieu-verstorende belastingvoordelen en subsidies van 10,8 miljard euro per jaar worden afgebouwd ten gunste van lagere loonbelasting.³

---

¹ <http://basisinkomen.net/obi/opiniepeiling-64-van-de-europeanen-is-voorstander-van-een-basisinkomen/>

² Lagarde C. V. Gaspar, 2019, Getting Real on Meeting Paris Climate Change Commitments, IMF blog May 3, 2019, https://blogs.imf.org/2019/05/03/getting-real-on-meeting-paris-climate-change-commitments/?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (accessed 9-6-2019). dit is lager dan de huidige heffingen in Zweden en Switzerland en circa de helft van de prijsstijging van olieprijsen gedurende 2005 - 2015

³ In 2012 waren milieu-verstorende overheidsingrepen: belastingvrijstellingen communautaire wateren, luchtvaart, heffingsvermindering energiebelasting, afdrachtvermindering scheepvaart, kilometervergoeding eigen auto en afschaffen geen bijtelling prive autogebruik van 6.1 miljard euro, subsidies op oliebrandstoffen van 0,34 miljard euro en belastingvoordeel grootverbruik elektriciteit en gas bij huishoudens en bedrijven van 4,4 miljard euro.

Belangrijker zijn overwegingen dat een laag basisinkomen de bestaanszekerheid van veel mensen ondergraaft, maar een te hoog basisinkomen kan de arbeidsprestaties ontmoedigen. Verder zijn aanvullingen op inkomens nodig bij invaliditeit, kinderen, huisvesting en dergelijke om diverse situaties in de samenleving het hoofd te bieden. Derhalve bepleiten wij verbeteringen in het Nederlandse stelsel van uitkeringen dat in top drie van Europa staat⁴ en dus een van de beste in de wereld is, in plaats van opheffing daarvan voor een radicale stelselwijziging. De verbetering is het recht op een gegarandeerd, individueel inkomen waarmee mensen beter kunnen ondernemen, maatschappelijk en creatief bezig zijn of genieten van cultuur, opleidingen en vrije tijd, want werk is hectischer geworden.

Hier bespreken wij het basisinkomen voor de Nederlandse volwassen ingezetenen als recht op een individueel inkomen onafhankelijk van arbeidsmarkt, van circa 1.000 euro per maand, dat wil zeggen rond de bijstand en AOW uitkeringen. Een aantal voorstellen in Nederland variëren van 300 tot 1.500 euro per maand. Ons voorstel voor een basisinkomen geeft handvatten voor emancipatie, want werknemers en zelfstandigen staan steviger in onderhandelingen als inkomen is gegarandeerd.⁵ Vanuit duurzaamheid benadrukken wij de kwaliteit van arbeid. De huidige arbeidsmarkt is een verre van perfect mechanisme, want arbeid wordt ingezet indien profijtelijk voor een particulier belang, terwijl behoeften on vervuld blijven als de particulieren weinig profijt kunnen maken en de overheid traag corrigeert. Zo wordt veel arbeid ingezet voor massaproductie van wegwerpproducten maar minder om gezondheid, natuur, schoonheid, vriendschap, zorg, rechtvaardigheid, wijsheid en andere ethische waarden in producten en diensten te integreren, waarmee op den duur de marktwaarde stijgt. Zo kan het basisinkomen bijdragen aan duurzame ontwikkeling, want het stelt mensen in staat deze waarden in producten en diensten te integreren.

2. Kansen voor ontwikkeling

De arbeidsmarkt faalt vooral bij de vernieuwingen omdat de baten van een vernieuwing in de ongewisse toekomst ligen, waardoor de beloning voor geleverde arbeid gebrekkig is. Zo zijn in de jaren tachtig van de vorige eeuw de experimentele woonvormen, nieuwe media, alternatieve energie, natuurgerichte landbouw en andere vernieuwingen met behoud van uitkering, opgekomen waarmee ze de basis voor de “duurzame economie” en “creatieve sector” twintig jaar later hebben gelegd. Toen werden ze afgekraakt als lieden die “met kapotte schoenveters rondlopen” en nu worden ze aangeprezen als de motor van de Nederlandse economie. Nu zijn er kansen voor kwaliteitsverhoging, circulaire economie, duurzaam innovatie en *smart cities*.

2.1 Kwaliteitsverhoging

Markten en overheden falen bij kunst omdat kunstenaars eenmalige producten leveren, waarvoor veel werkuren worden gemaakt maar waarvan de resultaten onvoldoende kunnen worden gewaardeerd, omdat kunstwerken duur zijn in vergelijking met massaproductie en betrouwbare beoordelingscriteria ontbreken. De meeste van bijna 100.000 statistisch geregistreerde kunstenaars in Nederland werken tegen inkomsten ver beneden het bijstandsniveau en moeten bijverdienen. Aldus worden hun capaciteiten niet benut om kwaliteit te verhogen. Met behulp van het basisinkomen kunnen kunstenaars hun vak beter beoefenen,

---

⁴ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2010/31/sociale-bescherming-kost-169-miljard-euro> (29-6-2019)

⁵ Bregman R. 2014. Gratis Geld voor Iedereen, De Correspondent, Amsterdam. Guy Standing <https://youtu.be/NNHAgXy5dxQ>

waardoor de gebruikers van kunsten hogere waarde kunnen opleveren bij het ontwerpen en beheren van producten, steden, landschappen, enzovoorts. Zo zal meer kunstbeoefening een kwaliteitsimpuls voor economie geven. De huidige maatschappelijke waarde van de podiumkunsten, musea en letteren voor de Nederlandse economie wordt geraamd op circa 33,5 miljard euro; dit bedrag is exclusief de bevolkingsparticipatie in kunst, film en architectuur. Na aftrek van alle kosten van kunstbeoefening en -gebruik wordt de welvaartswinst daarvan geschat op circa 1,9 miljard euro per jaar.⁶ Het basisinkomen zou ten minste deze baten opleveren omdat kunstenaars hun vak beter kunnen uitoefenen; dit is exclusief de baten van productiviteitseffecten door toevoeging van kwaliteit aan producten en diensten via design, architectuur, reclame en andere toepassingen van kunsten.

2.2 Circulaire economie

Ruim 770.000 ambachtlieden genereren een omzet van 110 miljard euro per jaar en leveren diverse specialistische diensten. Ondanks veel vraag naar ambachtelijke producten en diensten is dit vakwerk laag aangeschreven op de arbeidsmarkt en wordt het weggedrukt door wegwerpartikelen. Ook de ambachtelijke scholing wordt laag gewaardeerd omdat inkomens voor vakwerk in het midden- en kleinbedrijf en als zelfstandige onzeker zijn.⁷ Het basisinkomen als inkomensgarantie bij de tegenvallende inkomsten zal het ambacht aantrekkelijker maken. Voor duurzame ontwikkeling is de circulaire economie van belang, dat wil zeggen producten zo lang mogelijk in gebruik houden. Daarvoor is vakwerk nodig om producten met lange levensduur te ontwerpen en reparaties daarvan aantrekkelijk te maken. Als reparaties en hergebruik aantrekkelijk zijn omdat het basisinkomen inkomenszekerheid geeft kan de maakindustrie meer duurzame producten maken en wordt vakscholing voor jongeren aantrekkelijk. Zo ook wordt grondstofverbruik en afval beperkt. De totale marktwaarde van de circulaire economie wordt op 7,3 miljard euro per jaar geschat, waarvan 23% als reparaties.⁸ Zo kan het basisinkomen voor het ambachtelijk werk in reparaties ten minste 1,2 miljard euro baten per jaar opleveren; dit is exclusief de baten van het ontwerpen van producten voor lange levensduur, vergroting aan hergebruik en beperken van milieukosten.

2.3 Duurzame innovaties

De meeste innovaties vinden hun oorsprong buiten de markt en zicht van de overheid want uitvinders experimenteren gedurende opleidingen en vrije tijd. Vooral experimenten geven kans op een vinding. Daarna is nog eens gemiddeld ruim zeven jaar nodig om de vinding voor klanten uit te werken, waarbij de overheid subsidies biedt aan de kansrijk geachte uitvinders die maar zelden slagen. De kans dat alle gemaakte kosten worden terugverdiend is 2% à 3% van alle vindingen. De duurzame innovators maken nog eens extra kosten om aan de marktvraag te voldoen en ethische waarden in producten te integreren, die haaks op elkaar kunnen staan. De verkoop is riskanter want de ethische waarden worden gevraagd maar kennen geen marktprijs. Politici roemen duurzame innovaties maar zetten de rem op verkoop daarvan want de overheidssteun voor de gevestigde, milieu-aantastende belangen is groter dan voor duurzame innovators, ook per geïnvesteerde euro. Het basisinkomen geeft mogelijkheden om meer te experimenteren waarmee

---

⁶ Marlet G., Poort J. (2011) De waarde van cultuur in cijfers, Utrecht, Atlas voor gemeenten.

⁷ SER advies (2013) Handmade in Holland, vakmanschap en ondernemerschap in ambacht, Den Haag.

⁸ Bastein T., Roelofs E., Rietveld E., Hoogedoorn A. 2013. Kansen voor de circulaire economie in Nederland, TNO, Delft. De cijfers zijn opgeschaling op basis van de metaal-elektro sector.

de kwaliteit van vindingen zal verbeteren. Op grond van het Nederlandse aandeel in de internationale handel van 3,2% zou de omzet van de Nederlandse bedrijven op de mondiale “cleantech” markt tenminste 6,8 miljard euro per jaar moeten zijn maar de huidige omzet is 4,6 miljard euro per jaar.⁹ Zo kan het basisinkomen samen met andere instrumenten voor duurzame innovaties circa 2,2 miljard euro aan baten bijdragen. Een sterke cleantech sector stimuleert ook het maatschappelijk verantwoord ondernemen waarmee milieukosten en milieuschade in Nederland worden teruggedrongen.

2.4 Smart cities

Kennisnetwerken dragen bij aan modernisering van de stedelijke economie, genoemd “*smart cities*”. De Nederlandse steden kennen levendige netwerken van vrijwilligers bij sport, recreatie, voeding, energie, educatie, zorg en andere. Aangezien de schaal van de initiatieven meestal te klein is om reguliere banen te realiseren en vrijwilligers onder druk van beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt staan worden de kennisnetwerken onderbenut. Het basisinkomen geeft deelnemers aan de kennisnetwerken de kans om kennis en kunde op te bouwen waarin ook het bedrijfsleven en lokale overheden kunnen investeren. Zo schept het basisinkomen voorwaarden om de hoogwaardige stedelijke economie aan te jagen. Een voorbeeld is spreiding van kantoorarbeid met behulp van kleinschalige kantoorplekken met virtuele communicatie. Zo kunnen werkplekken beter worden gebruikt en woon-werk verkeer kan afnemen. Naast verlevendiging van buurten is er een kostenbesparing van 3,5 – 5,8 miljard euro per jaar. Dit bedrag is geraamd per miljoen banen in Nederland, ofwel equivalent van het verschil tussen het Nederlandse en Deense telewerk. Met het basisinkomen worden kennisnetwerken verbeterd waarmee kosten worden bespaard, schade aan buurten, natuur en milieu worden beperkt, terwijl de vervoersstromen en energierekening dalen.

3. Kosten en Baten

De inkomenszekerheid moet worden bekostigd. De bekostiging moet hoog zijn om goed inkomen aan alle Nederlanders te garanderen en lasten op arbeid beperkt te houden. Daarnaast zijn er baten door het basisinkomen omdat activiteiten toenemen. In Tabel 1 zijn de netto directe baten samengevat; netto wil zeggen na aftrek van kosten. De indirecte effecten van het basisinkomen op welvaart en productiviteit blijven buiten beschouwing. De directe baten hebben betrekking op circa 1,9 miljoen mensen en voegen minimaal 8,8 miljard euro aan de economie toe.

Doel	Gebruik van basisinkomen door	Aantal betrokkenen	Netto baten € miljard
Kwaliteitsimpuls	Kunstenaars voor individuele behoeften	< 100.000	1,9
Circulaire economie	Ambachtsslieden voor productreparaties	> 770.000	1,2
Duurzame innovatie	Uitvinders van duurzame producten	≈ 50.000	2,2
Smart cities	Bewoners in lokale kennisnetwerken	1.000.000	3,5

⁹ De mondiale cleantech markt omvatte 499 miljard dollar (€ 372 miljard) in 2010, waarvan 58% handel indien in proportie tot de wereldhandel: Copenhagen Cleantech Cluster. 2012. *The Global Cleantech Report 2012*, Danish Industry Foundation. Voor Nederland: VLM, 2012, Milieutechnologie Sector in Nederland, Zoetermeer

Totaal		≈ 1.900.000	8,8
--------	--	-------------	-----

De potentiële baten overtreffen de additionele kosten van het voorgestelde basisinkomen. In Tabel 2 staat een indicatieve raming. Uitgaande van één miljoen gerechtigden om het basisinkomen te ontvangen. Omdat ze geen inkomens uit banen hebben heeft iedere persoon recht op 12.000 euro per persoon per jaar. De totale kosten van 12 miljard euro per worden opgebracht door 20% loonbelasting op 7 miljoen banen met gemiddeld 35.000 euro jaarloon (eerste regel in de tabel). Deze raming benadert de huidige situatie. Als na de invoering van het basisinkomen 5% van de werknemers het basisinkomen verkiest, bijvoorbeeld werknemers in zware beroepen, dan dalen de belastinginkomsten en nemen de uitgaven voor het basisinkomen toe met totaal 6,7 miljard euro (tweede regel). Daartegenover staan 1,9 miljoen mensen die 8,8 miljard euro per jaar baten door de nieuwe activiteiten genereren, waarmee per saldo 2,1 miljard per jaar netto baten worden behaald (derde regel). Lagere kosten door minder regelgeving rond inkomens, lager ziekteverzuim omdat de overgebleven werkenden beter gemotiveerd zijn en besparing van circa 2 miljard euro op uitvoeringskosten rond uitkeringen zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

	Kosten van uitkeringen			Belastinginkomsten				Budget na uitkeren	Saldo
	Baanlozen mln	Gemiddeld uitkering €/p/jaar	Uitkeringen € mld / jaar	Met baan mln	modale loon € / jaar	loonsom € mld / jaar	20% loon belasting		
Initiële situatie	1.00	12.000	12	7	35.000	245	49	37	0
Basis inkomen	1,35	12.000	16,2	6,7	35.000	233	47	30	-6.7
<i>Baten</i>								+8.8	2.1

4. Invoering

Herijking van het arbeidsmarktbeleid is nodig omdat arbeid gedurende de laatste vijftig jaar is veranderd. Mondiaal zijn banen in de landbouw en industrie grotendeels vervangen door diensten, die nu ruim 70% van alle banen uitmaken, ook in Nederland. De groei van diensten ging gepaard met disciplineren van dienstverleners door organisatiemanagement en flexibilisering door freelance contracten en stageplaatsen. Voorts is de internationale migratie toegenomen want mondiaal zijn de lage inkomensgroepen en de veelverdieners rijker geworden, waarmee ze beter in staat zijn werk in het buitenland te zoeken. Echter de lonen van de middeninkomens zijn amper gestegen of afgenomen, waardoor de basis voor de inkomens- en werkverdeling is versmald. Straks zal robotica sommige diensten vervangen en andere toevoegen. De gangbare instrumenten als arbeidsduurverkorting en werkgelegenheidsprogramma's zijn minder effectief geworden. Een sterkere arbeidsmarktpositie van zelfstandigen en werknemers met tijdelijke aanstellingen is nodig, waarbij het basisinkomen afhankelijkheid van de arbeidsmarkt zal verminderen en participatie verruimen.

Invoering van een voorwaardelijk basisinkomen is al op korte termijn haalbaar als de uitkeringsgerechtigden het recht hebben om te kiezen tussen beschikbaar zijn voor arbeidsmarkt of voor inkomensgarantie bij het ondernemen waarvan de inkomsten boven het basisinkomen afgetrokken worden.

Dat kunnen gemeenten zelf bepalen. Als er meer uitkeringsgerechtigden actief worden omdat ze blijven ondernemen, al vallen ze vaak terug op het basisinkomen, dan nemen de collectieve lasten af en collectieve inkomsten toe. Ook particulieren worden er beter van omdat faillissementen afnemen. Wel nemen de kosten van fraudebestrijding bij inkomsten uit het ondernemen toe. Het basisinkomen en banen gaan samen als bij aanvaarding van een reguliere baan de werkgevers dat bedrag als belastingaftrek ontvangen. Fraude kan worden besteden door de aftrekpost snel in te trekken, maar ontslagbescherming blijft nodig om fraude door ontslag na het innen van de aftrekpost te beperken. Om kwaliteit van dienstverlening op peil te houden moeten financiële prikkels voor prestaties blijven. Een baan en ondernemerschap moeten fors meer inkomsten genereren dan het basisinkomen. Modaal zijn deze bruto inkomsten circa drie respectievelijk vijf keer hoger, maar de netto inkomsten vallen soms tegen. Meer fiscale lasten op ruimtebeslag en energie en belastingen van vervuilende activiteiten dragen bij tot lagere lasten op lonen.

Om een basisinkomen als individueel gegarandeerd inkomen voor alle Nederlanders op korte termijn in te voeren zijn verbeteringen in de uitkeringsstelsel voldoende. Daarvoor is een beladen discussie over brede belastingherziening niet nodig. Het basisinkomen moet ook geen kind van de rekening zijn in een discussie waarbij de liberalen lagere lasten nastreven door afschaffing van subsidies voor wonen, opleidingen en dergelijke, terwijl de sociaaldemocraten de afschaffing van belastingvrijstellingen bepleiten en de subsidies willen behouden.¹⁰ Het basisinkomen kan uitgaande van de huidige uitkeringsstelsel snel worden ingevoerd.

5. Conclusie

Aldus kan het basisinkomen als een gegarandeerd inkomen bij uitkeringen op korte termijn, ook lokaal worden ingevoerd waarmee veel bureaucratie rond uitkeringen wegvalt, individuele vrijheden worden vergroot en duurzame groei wordt bevorderd omdat werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd die via de reguliere markt onhaalbaar zijn, zonder dat mensen in armoede vervallen. Fraudebestrijding is wel nodig. Forse netto maatschappelijke baten door de activiteiten voor duurzame ontwikkeling zijn te verwachten. Ook zijn er positieve productiviteits- en welvaartseffecten zoals toename van de motivatie van mensen en afname van schade aan gezondheid en welzijn. Zo kan het basisinkomen de positie van arbeid en ondernemerschap versterken.

---

¹⁰ Fransman R. 2014. Basisinkomen, een alternatief voor de rondpompmachine, Follow The Money, 26-2-2014. Witteloostuijn van A. 2016. Naar een kleine linkse overheid, Socialisme & Democratie. Het variabel model van de Vereniging Basisinkomen maakt doorrekeningen mogelijk Nadim Nadim Bou-Rached HSR (n.bou.rached@hr.nl).